

KUNTA
LIITTO

ESI- JA ALKUOPETUKSEN YHTEISTYÖ JA JOUSTAVUUS KUNNISSA

Selvitys kuntien esi- ja alkuopetuksen yhteistyöstä

Esi- ja alkuopetuksen yhteistyö ja joustavuus kunnissa

Kirjoittajat: Reeta Mäki-Pollari, Jarkko Lahtinen,
Mari Sjöström & Minna Lindberg

Kuvat: Suomen Kuntaliitto
ISBN 978-952-293-699-8 (pdf)
© Suomen Kuntaliitto
Helsinki 2020

Suomen Kuntaliitto
Toinen linja 14, 00530 Helsinki
Puhelin 09 7711
www.kuntaliitto.fi

Sisällysluettelo

Johdanto	4
Kyselyn toteutus ja selvityksen sisältö	4
Kyselyyn vastanneet kunnat	4
Esiopetuksen toimintaa ohjaavat säädökset	6
Esiopetuksen järjestäminen suomeksi ja ruotsiksi	6
Esiopetuksen hallinto	7
Havaintoja avoimista vastauksista	8
Esiopetuksen järjestämiskaik ja tilat	9
Havaintoja avoimista vastauksista	10
Esiopetuksen jälkeinen toiminta	10
Havaintoja avoimista vastauksista	10
Esi- ja alkuopetuksen välinen yhteistyö	11
Havaintoja avoimista vastauksista	12
Johtopäätökset	14
Sammanfattning	16
Liite 1. Kyselylomake	18

Johdanto

Kuntaliitto selvitti kyselyn avulla esiopetuksen järjestämistä sekä esi- ja alkuopetuksen yhteistyökäytänteitä Manner-Suomen kunnissa. Kysely toteutettiin syksyllä 2019.

Kyselystä saadut tulokset ovat ajankohtaisia, sillä hallitusohjelman mukaan *”Käynnistetään perusopetuksen laatu- ja tasa-arvo-ohjelma oppimistulosten parantamiseksi ja eriarvoisuuden vähentämiseksi: Parannetaan varhaista perustaitojen oppimista muodostamalla esiopetuksesta ja perusopetuksen kahdesta ensimmäisestä vuosiluokasta nykyistä yhtenäisempi kokonaisuus. Siirtyminen eteenpäin tapahtuu joustavasti siinä vaiheessa, kun perustaidot ovat riittävän hyvin hallussa. Selvitetään kaksivuotisen esiopetuksen toteuttaminen osana kokonaisuutta.”*

Kyselyn toteuttamisen jälkeen opetus- ja kulttuuriministeriö on julkaissut varhaiskasvatuksen ja perusopetuksen laatu- ja tasa-arvon kehittämissuunnitelmat vuosille 2020–2022, jonka yhtenä tavoitteena on selvittää esiopetuksen ja perusopetuksen kahden ensimmäisen vuosiluokan yhtenäistä kokonaisuutta.

Kyselyn toteutus ja selvityksen sisältö

Kysely toteutettiin Webropol-kyselynä ja vastauksia pyydettiin kuntien esiopetuksesta vastaavilta. Kyselyn vastausaika oli noin kaksi (2) viikkoa.

Kyselyn toteuttamisessa huomioitiin, että esiopetuksen järjestämisen käytänteet voivat vaihdella suomen- ja ruotsinkielisen palvelun järjestämisessä yhden kunnan sisällä. Näin ollen kyselyssä pyydettiin vastaamaan erikseen suomen- ja ruotsinkielisen palvelun osalta, mikäli kunnissa on kieliryhmille erilliset järjestämistavat.

Kysely koostui valintakysymyksistä ja yhdestä avoimesta kysymyksestä, jossa pyydettiin kertomaan, mitä ajatuksia hallitusohjelman kirjaus esi- ja alkuopetuksen yhtenäisestä kokonaisuudesta herättää esiopetuksen järjestäjissä.

Selvityksen tuloksina kuvataan yleisesti, miten kunnat järjestävät esiopetusta sekä esi- ja alkuopetuksen välisiä yhteistyökäytänteitä. Vastaukset esitetään pääsääntöisesti suhteessa kysymyksiin vastanneiden määrään (% vastanneista). Selvitys sisältää poimintoja esiopetuksen järjestäjien antamista avoimista vastauksista, jotka esitetään selvitystä täydentävinä havaintoina. Avoimia vastauksia on käytetty johtopäätösten teossa.

Kyselyyn vastanneet kunnat

Kyselyyn vastasi 228 kuntaa, 77,2 % Manner-Suomen kunnista (295). Näistä ruotsinkielisen järjestämisen osalta vastasi 41 kuntaa. Lisäksi kolmesta kunnasta tuli kaksi erillistä vastausta, joita ei ole voitu eritellä. Vastauksia saatiin yhteensä 245.

Taulukko 1. Vastaajat kuntakokoluokittain (n=228)

Kuntakoko	Vastanneet Manner-Suomen kunnista (lkm)	Vastanneet Manner-Suomen kunnista (lkm)	Kaikki Manner-Suomen kunnat (lkm)
Yli 100 000 as.	9	100 %	9
50 001–100 000 as.	11	91,6 %	12
20 001–50 000 as.	30	85,7 %	35
10 001–20 000 as.	33	78,5 %	42
5 000–10 000 as.	55	72,3 %	76
Alle 5 000 as.	90	74,3 %	121
Yhteensä	228	77,2 %	295

Kyselyyn vastasi yli 70 % jokaisesta kuntakokoluokasta. Kyselyyn vastasi kaikki yli 100 000 asukkaan kaupungit sekä lähes kaikki yli 50 000 asukkaan kokoiset kunnat. Kyselyyn vastattiin laajasti myös 5 000–50 000 asukkaan kunnissa.

Eniten vastauksia saatiin Varsinais-Suomen, Etelä-Karjalan ja Uudenmaan maakuntien kunnista. Vähiten vastasivat Keski-Pohjanmaan, Kanta-Hämeen ja Satakunnan maakuntien alueella olevat kunnat. Kaikkien maakuntien alueella vastausprosentti ylitti kuitenkin 60 % ja oli suurimmillaan lähes 90 %.

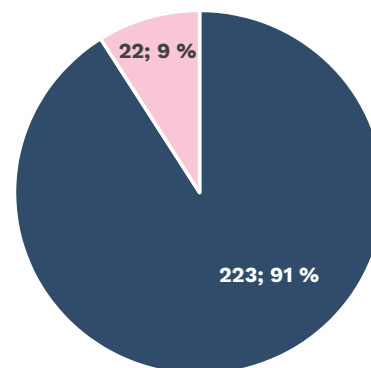
Kunnilta kysyttiin, koskeeko kyselyssä annetut vastaukset koko kunnan järjestämää esiopetusta. Kuntien vastauksista 91 % koski koko kunnan esi- ja alkuopetuksen järjestämistä. Kunnista vain 9 % vastasi, että järjestämistapa ei koske koko kuntaa.

Taulukko 2. Vastaajakunnat maakunnittain (n=228)

Maakunnat	Kyselyyn vastanneet (lkm)	Kyselyyn vastanneet (lkm)	Kaikki kunnat (lkm)
Uusimaa	23	88,4 %	26
Varsinais-Suomi	24	88,8 %	27
Satakunta	11	64,7 %	17
Pirkanmaa	17	77,2 %	22
Kanta-Häme	7	63,6 %	11
Päijät-Häme	7	77,8 %	9
Kymenlaakso	6	85,7 %	7
Etelä-Karjala	8	88,8 %	9
Pohjois-Karjala	10	76,9 %	13
Etelä-Savo	10	71,4 %	14
Pohjois-Savo	13	72,2 %	18
Keski-Suomi	18	78,2 %	23
Pohjanmaa	12	80 %	15
Etelä-Pohjanmaa	12	70,5 %	17
Keski-Pohjanmaa	5	62,5 %	8
Pohjois-Pohjanmaa	23	76,6 %	30
Kainuu	6	75 %	8
Lappi	16	76,1 %	21
Yhteensä	228	77,2 %	295

Koskeeko kysely koko kuntaa?

■ Kyllä ■ Ei

Kuvio 1. Kyselyyn vastattu koko kunnan järjestämistavan näkökulmasta

Esiopetuksen toimintaa ohjaavat säädökset

Esi- ja perusopetuksen järjestämiseen sovelletaan pääosin perusopetuslakia. Kunnilla on perusopetuslain 4 § mukaan velvollisuus järjestää sen alueella asuville oppivelvollisuusikäisille perusopetusta sekä oppivelvollisuuden alkamista edeltävänä vuonna esiopetusta. Kunnat voivat järjestää palvelut perusopetuslaissa mainituilla tavoilla. Kunta, jossa on sekä suomen- että ruotsinkielisiä asukkaita, on velvollinen järjestämään perusopetuksen ja esiopetuksen erikseen kumpaakin kieliryhmää varten.

Esi- ja alkuopetuksen toimintaa ohjaavat esi- ja perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet ja niiden pohjalta laaditut paikalliset opetussuunnitelmat. Perusteissa edellytetään esi- ja alkuopetuksen välistä yhteistyötä sujuvan siirtymän toteuttamiseksi.

Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteiden mukaan yhteistyön tavoitteena on, että jokaisen lapsen oppimispolku jatkuu joustavasti varhaiskasvatuksesta esiopetukseen ja siitä perusopetukseen lapsen tarpeista lähtevänä.

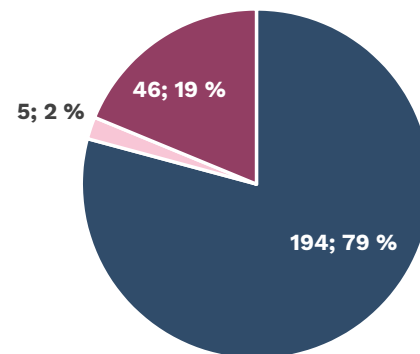
Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet edellyttävät suunnitelmallista yhteistyötä esi- ja alkuopetuksen henkilöstön kesken. Perusteiden mukaan tarvitaan muun muassa oppimisympäristöjen, toimintatapojen ja ohjainten asiakirjojen molemminpuolista tuntemista.

Esiopetuksen järjestäminen suomeksi ja ruotsiksi

Kunnilta selvitettiin tapaa järjestää esiopetusta kieliryhmittäin (suomi, ruotsi). Kunnilta kysyttiin myös, onko suomen- ja ruotsinkielisen esiopetuksen järjestämistavoissa eroja. Kyselystä rajattiin pois saamen, romanin ja viittomakieliset palvelut, koska näiden järjestäminen on kunnille vapaaehtoista.

Järjestääkö kunta palvelua

■ Suomenkielellä ■ Ruotsinkielellä ■ Molemmilla?

Kuvio 2. Kunnan tapa järjestää esiopetusta kieliryhmittäin

Kunnista 79 % järjestää esiopetusta suomenkielellä. Molemmilla kielillä palvelua järjestetään 19 % kunnista. Ruotsinkielellä palvelua järjestää 2 % kunnista.

Kunnista 41 % vastasi, että suomen ja ruotsinkielisessä esiopetuksessa on yhteinen järjestämistapa. Erillään tai ainoastaan suomenkielellä palvelua toteuttaa noin 53 % kunnista. Erillään tai ainoastaan ruotsinkielellä palvelua toteutetaan 6 % kunnista.

Esiopetuksen hallinto

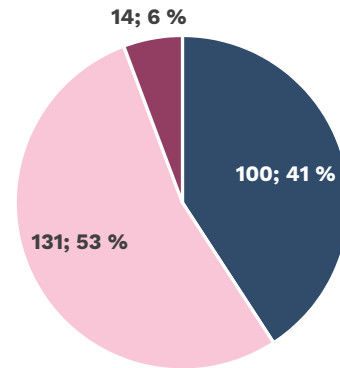
Kyselyssä selvitettiin, onko esiopetus varhaiskasvatuksen, perusopetuksen vai molempien toimialojen hallinnoima. Lisäksi kysyttiin kuka viranhaltijoista vastaa esiopetuksesta.

Varhaiskasvatuksen toimiala vastaa esiopetuksen hallinnosta suurimmassa osissa kunnista (53 %). Toiseksi eniten esiopetus on perusopetuksen toimialan hallinnoima (30 %). Kunnista vajaa viidennes (17 %) on jakanut hallinnollisen vastuun varhaiskasvatuksen ja perusopetuksen toimialojen kesken.

Kunnissa esiopetus voi olla eri viranhaltijoiden vastuulla. Eniten esiopetuksesta vastaa varhaiskasvatuksesta vastaava viranhaltija (49 %). Toiseksi eniten vastaa toimialajohtaja (20 %) ja kolmanneksi koulun rehtori (11 %). Muita järjestelyjä toteutettiin 20 % kunnista.

Onko järjestämistavassa kieliryhmillä eroa?

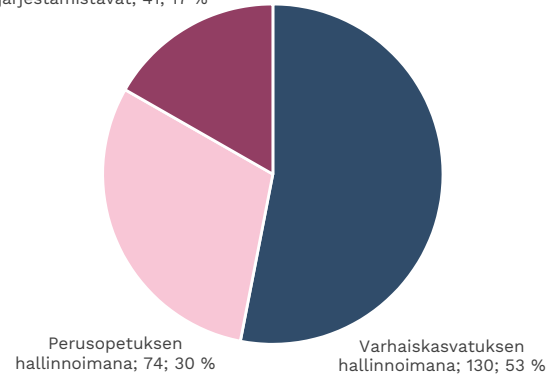
■ Yhteinen järjestämistapa ■ Suomenkielinen ■ Ruotsinkielinen

Kuvio 3. Kuntien järjestämistapojen kieliryhmien väliset erot

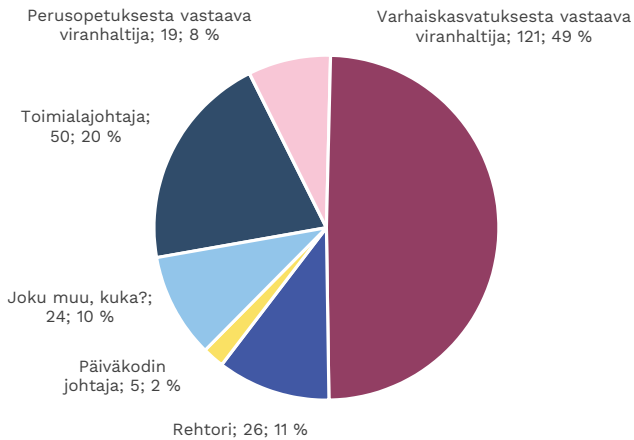
Minkä hallinnoimana esiopetus on järjestetty kunnassa?

Kunnassamme on molemmat järjestämistavat; 41; 17 %

Kuvio 4. Esiopetuksen hallinnollinen järjestäminen (n=245)

Kuka kunnan järjestämästä esiopetuksesta vastaa?

Kuvio 5. Esiopetuksesta vastaava (n=245)

Havaintoja avoimista vastauksista

Avoimien vastausten perusteella sekä suomen- että ruotsinkielisen toiminnan järjestämisessä tunnistettiin eri säädösten ja kahden erillisen opetussuunnitelman vaikutukset sekä kuvailtiin haasteita niiden yhteensovittamisessa. Vastauksissa kuvailtiin myös työehtosopimukseen liittyviä haasteita, jotka vaikeuttavat yhteistyön muodostumista.

Suomenkielisen esiopetuksen järjestämisen osalta järjestämiskäytänteet kuvailtiin jokseenkin selkeiksi tai vakiintuneiksi. Ruotsinkielistä esiopetusta järjestettäessä yhteistyökäytänteitä esi- ja alkuopetuksen välillä katsottiin enemmänkin olevan kehitteillä.

Järjestämisen näkökulmasta katsottiin tarpeelliseksi selkeyttää ja vahvistaa esi- ja perusopetuksen yhtenäistä

kokonaisuutta ja jatkumoa, jotta yksilölliset tarpeet voidaan toiminnassa ottaa nykyistä joustavammin huomioon. Joustavuus koettiin myönteisenä asiana. Sen nähtiin tukevan mm. lapsen yksilöllistä kehitystä, oppimisvalmiuksien kehittymistä ja kouluvalmiutta. Haasteina joustavuudessa mainittiin esi- ja perusopetuksen erilliset hallinnot, tukimuotoihin liittyvät asiat sekä erilaiset henkilöstörakenteet. Kansallisella tasolla näihin asioihin toivottiin selkeyttämistä ja yhteneväisyyttä.

”Idea on kannatettava, mutta toiminnalle tulee tehdä selkeät raamit, miten kokonaisuus toteutetaan huomioiden esi- ja alkuopetuksen erilaiset työaikajärjestelmät ja esiopetuksen ja varhaiskasvatuksen kokonaisuus erilaisine lainsäädäntöineen. Vaikka esi- ja alkuopetuksen yhteistyötä on tehty jo vuosikaudet, todellinen suunnitelmallinen ja tavoitteellinen yhteistyö käytännön toiminnassa edistyy todella hitaasti. Esiopetuksessa valmiudet yhteistyön tekemiseen on paremmat kuin perusopetuksessa.”

”Esi- ja alkuopetuksen yhteneväinen kokonaisuus ei ole ollenkaan huono asia. Edellyttää kyllä yhteistä keskustelua kuntatasolla sekä päiväkodin ja koulun välillä. Keskustelua nimenomaan yhteisestä kasvatuksesta ja opetuksesta, lapsi- ja oppimiskäsityksestä. Edellyttää joustavuutta rakenteissa sekä yhteisopettajuutta. Yhtenevään kokonaisuuteen sisältyy paljon mahdollisuuksia.”

”Kirjaus tuntuu lähtökohtaisesti hyvältä. Tavoitteena tulee olla lapsesta lähtevä, hänen kehitystasoaan ja tarpeitaan vastaava toiminta, jossa sekä varhaiskasvatuksen että perusopetuksen vahvuudet saadaan käyttöön lapsen oppimispolun tueksi. Kysymyksiä herättää se, miten suunnitelma konkreettisesti ratkaistaan, mistä saadaan sopivat tilat, muuttuuko henkilöstörakenne. Ajatuksia herättää myös keskusteluun nostettu mahdollinen 5-vuotiaiden esiopetus. Miten se käytännössä saadaan yhdistettyä tähän kokonaisuuteen?”

”Kunnassamme työstetään parhaillaan joustavan esi- ja alkuopetuksen kokonaisuutta, opseista työtapoihin ja mukaan ottaen itsearviointi. Aluksi tarvitaan toiminnalle selkeät rakenteet ja nämä meillä on jo luotu. Toimintaa tukisi parhaiten säännölliset tapaamiset hallinnon sekä toimijoiden välillä. Keskustelua täytyy olla ja aikaa sille.”

”Odotuksia ja toiveita, että vihdoinkin lähdetäisiin suunnitelmallisesti kehittämään esi- ja alkuopetuksesta yhtenevää kokonaisuutta ja tähän saataisiin myös valtakunnallinen tuki ja ohjaus (myös opetussuunnitelma ja laki tasolla).”

”Man bör granska helheten småbarnspedagogik - förskoleundervisning - nybörjarundervisning. Samarbetet och strukturerna bör utvecklas men som en helhet, annars riskerar man att bara flytta på problemet. Målsättningen bör också förtydligas, vad är det vi vill åstadkomma?”

”Det låter bra om förskola och nybörjarundervisning kunde bli mer enhetlig, utan att göra förskolan till skola. Det är viktigt att förskolans lärande genom lek bibehålls.”

Esiopetuksen järjestämipaikat ja tilat

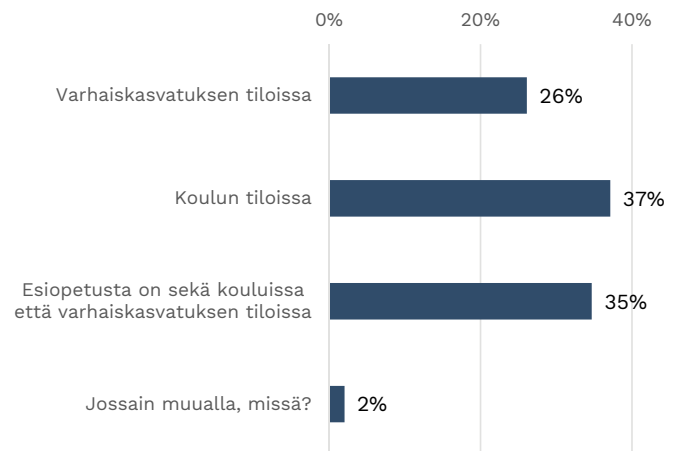
Perusopetuslain 6 § 1 mom. (628/1998) mukaan kunnassa on järjestettävä opetus siten, että oppilaiden matkat ovat koulujen, asutuksen sijainti ja liikenneyhteydet huomioon ottaen mahdollisimman turvallisia ja lyhyitä. Esiopetusta järjestettäessä tulee lisäksi ottaa huomioon, että opetukseen osallistuvilla lapsilla on tilaisuus käyttää varhaiskasvatuspalveluja.

Perusopetuslaissa säädetään myös esiopetuspaikan osoittamisesta. Esiopetusta saavalle lapselle voidaan osoittaa opetuspaikaksi koulu, soveltuva varhaiskasvatuspaikka tai muu soveltuva esiopetuksen järjestämipaikka (Pol 6 § 2 mom.). Varhaiskasvatuspaikka, jossa

esiopetusta voidaan järjestää voi olla päiväkotia, perhepäiväkotia tai avoin varhaiskasvatustoiminta.

Perusopetuslain 29 §:n mukaan jokaisella opetukseen osallistuvalla oppilaalla on oikeus turvalliseen opiskeluympäristöön. Turvallisuus tulee ottaa huomioon esiopetuksen toiminnassa ja oppimisympäristöissä. Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteiden mukaan oppimisympäristöillä tarkoitetaan esiopetuksessa tiloja, paikkoja, välineitä, yhteisöjä ja käytäntöjä, jotka tukevat lasten kasvua, oppimista ja vuorovaikutusta. Oppimisympäristöt muodostavat pedagogisesti monitahoisia ja joustavia kokonaisuuksia. Ne tarjoavat mahdollisuuksia leikkiin, luoviin ratkaisuihin ja asioiden monipuoliseen tarkasteluun lapsia motivoivia ja toiminnallisia työtapoja käyttäen.

Missä tiloissa esiopetus on pääosin järjestetty?

Taulukko 3. Esiopetuksen järjestämisen tilat kunnissa (n=245)

Esiopetusta järjestetään eniten koulun tiloissa (37 %). Lähes yhtä tavallista on, että esiopetuksen järjestämissä käytetään sekä koulun että varhaiskasvatuksen tiloja (35 %). Varhaiskasvatuksen tiloissa esiopetusta järjestetään 26 % kunnista.

Kyselyn perusteella esiopetusta järjestetään suurimmaksi osaksi koulun tiloissa, mutta esiopetuksen järjestämisestä vastaa varhaiskasvatus sekä varhaiskasvatuksen järjestämisestä vastaava viranhaltija.

Havaintoja avoimista vastauksista

Esiopetuksen järjestäjät kokivat opetustilojen kehittämisen tarpeelliseksi. Lisäksi esi- ja alkuopetuksen yhteistyön kannalta tärkeiksi koettiin opetustilojen läheisyys tai ratkaisut, jotka edistivät esi- ja alkuopetuksen yhteistyön tiivistämistä.

”Yhteistyölle fyysiset tilat. Esiopetus voi olla koulusta hyvinkin etäällä. Toimivuus on selkeästi parempaa ja luontevaa, mikäli ollaan fyysisesti lähempänä.”

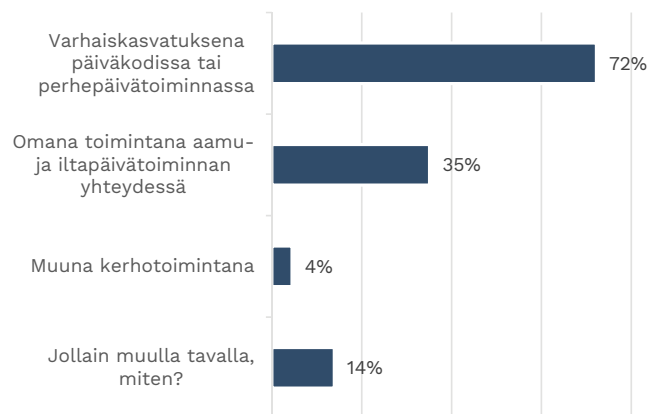
”Itse koemme erinomaisena ratkaisuna sen, että esiopetus on perusopetuksen tiloissa, koulutukset ovat yhteisiä ja vuosiluokkiin sitoutumatonta opetusta toteutetaan lasten ehdoilla, ryhmitystä käsiteltävän aiheen mukaan vaihdellen. Yhteiset koulutukset ja suunnittelutunnit on kuitenkin budjetoitava ja varattava tuntikehykseen, muuten yhteistyö ei toimi.”

”I kommunen finns planer på att flytta förskolorna från daghemmen till skolorna, just för att förbättra samarbetet och få en smidigare lärtig mellan förskoleundervisningen och skolan. Störst problem finns i att ordna småbarnspedagogisk verksamhet efter förskoletiden då förskolorna flyttat till skolan. Då en lärare i förskolan inte alltid är behörig som lärare inom småbarnspedagogik.”

Esiopetuksen jälkeinen toiminta

Kyselyssä selvitettiin, miten esiopetuksen jälkeinen toiminta järjestetään. Kyselyyn vastanneet saivat valita useamman vaihtoehdon.

Miten esiopetuksen jälkeinen toiminta järjestetään? Valitse yksi tai useampi vaihtoehto.

Taulukko 4. Esiopetuksen jälkeinen toiminta (n=245)

Esiopetuksen jälkeinen toiminta järjestetään pääosin päiväkodissa tai perhepäivähoitotoiminnassa (72 %) sekä omana toimintana aamu- ja iltapäivätoiminnan yhteydessä (35 %). Muut tavat tai muuna kerhotoimintana esiopetuksen jälkeinen toiminta on selkeästi vähäisempää.

Havaintoja avoimista vastauksista

Esiopetuksessa olevan lapsen tarve esiopetuksen yhteydessä olevaan toimintaan koettiin järjestämisen kannalta keskeiseksi kysymykseksi. Joissain vastauksissa

todettiin, että esi- ja alkuopetuksen kokonaisuutta tulisi tarkastella kokopäiväpedagogiikan näkökulmasta.

”Tarvitaan jämäkämmät rakenteet yhteistyölle ja että myös koulujen opettajien työjärjestelyt mahdollistavat yhteistyön. On erittäin ongelmallista, että esiopetusikäisen lapsen päivä jakautuu lainsäädännön näkökulmasta vähintään kahteen osaan. Esiopetusikäisen lapsen päivän laadukas kokonaisuus yhtenäisenä on tärkeää (ei ap.kerho + esiopetus + ip.kerho!!!). Esi- ja alkuopetuksen yhteistyölle toimiva rakenne voidaan toteuttaa järjestämällä esiopetus ja siihen liittyvä varhaiskasvatus (jota yli 90% lapsista käyttää) yhtenäisenä varhaiskasvatuksen toimintana koulun yhteydessä tai koulun tuntumassa ja luomalla rakenne säännölliselle toiminnalliselle yhteistyölle, varhaiskasvatuksen ja perusopetuksen johdon ohjaamana ja tuella.

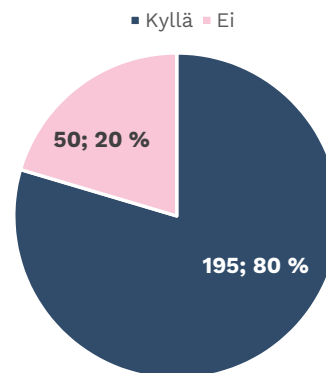
”Viktigt att enhetschefer och rektorer är i samma ledningsgrupp. Att det inte finns onödiga silon. Bra att förskolan är i samband med skolan och i kommunal regi. Kunde utvecklas mot en alltmer enhetlig lärostig. Kanske kunde den kompletterande dagvården vara en del av morgon- och eftermiddagsverksamheten.

Esi- ja alkuopetuksen välinen yhteistyö

Esi- ja perusopetuksen opetussuunnitelmien perusteiden mukaan esiopetuksen ja koulun välistä yhteistyötä tulee kehittää ja toiminnan tulee olla suunniteltua. Opetuksen järjestäjä päättää varhaiskasvatusta, esi- ja perusopetusta koskevista suunnitelmista sekä siirtymävaiheisiin liittyvistä käytännöistä. Näiden avulla lasten siirtyminen kotoa tai aiemmasta varhaiskasvatuksesta esiopetukseen ja sieltä perusopetukseen tapahtuu mahdollisimman joustavasti lasten kasvua ja oppimista tukevalla tavalla. Tavoitteena on, että opetuksen, oppi-

misen tuen sekä oppilashuollon järjestämisen kannalta keskeinen tieto siirtyy lapsen siirtyessä yksiköstä toiseen tai koulutusasteelta toiselle.

Onko kunnassanne selkeät esi- ja alkuopetuksen yhteistyön käytänteet?

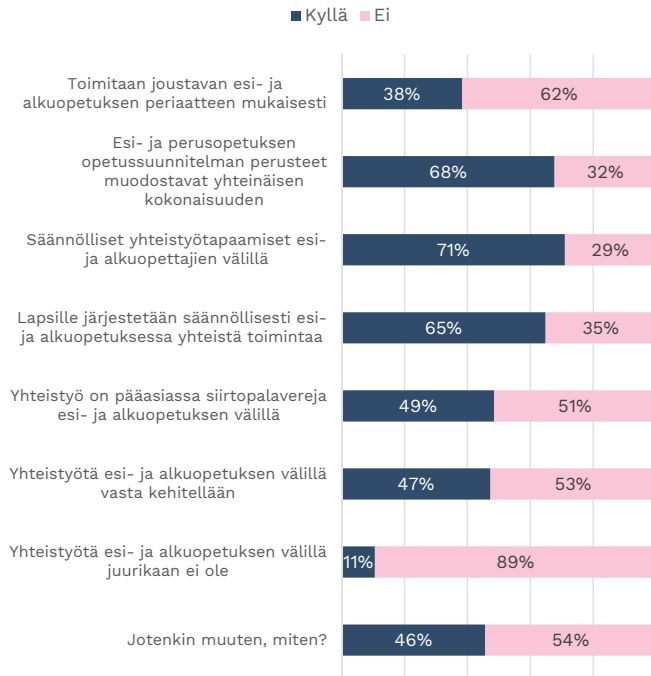

Kuvio 6. Esi- ja alkuopetuksen yhteistyön selkeys kunnissa (n=245)

Suurimmassa osassa kuntia on luotu esi- ja alkuopetuksen yhteistyölle selkeät käytänteet (80 %), mutta osa kunnista (20 %) ilmoitti, että selkeät yhteistyön käytänteet puuttuvat.

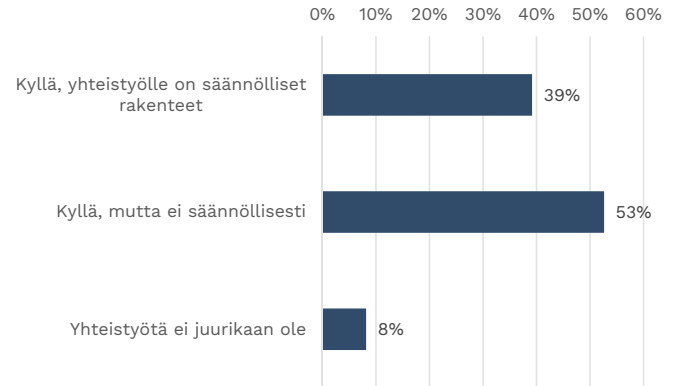
Eniten käytössä oleva yhteistyön muoto on säännölliset yhteistyötapaamiset esi- ja alkuopetuksen opettajien välillä (71 %). Monessa kunnassa esi- ja perusopetuksen opetussuunnitelmien perusteet muodostavat yhtenäisen kokonaisuuden (68 %) ja esi- ja alkuopetuksen oppilaille järjestetään säännöllisesti yhteistä toimintaa (65 %). Kunnista pieni osa (11 %) ilmoitti ettei yhteistyötä juurikaan ole.

Millaisia esi- ja alkuopetuksen yhteistyömuotoja ja periaatteita kunnassanne on käytössä?

Taulukko 5. Esi- ja alkuopetuksen yhteistyömuotojen käytännöt ja periaatteet kunnissa (n=245)

Toimivatko rehtorit ja päiväkodin johtajat yhteistyössä?

Taulukko 6. Päiväkodin johtajien ja rehtorien välinen yhteistyö (n=245)

Yli puolet päiväkotien johtajista ja rehtoreista toimivat yhteistyössä satunnaisesti (53 %). Vastanneista 39 % kertoi, että tekevät yhteistyötä säännöllisesti ja 8 % ilmoitti, etteivät juurikaan tee yhteistyötä. Johtajien sitoutuminen, myönteinen asenne ja yhteinen näkemys järjestämisestä koettiin edistävän yhteistyön syntymistä ja pysyvyyttä.

Havaintoja avoimista vastauksista

Avointen vastausten perusteella yhteistyötä tehdään monin tasoin ja tavoin. Henkilöstön osaaminen ja hyvä keskinäinen tuntemus koettiin helpottavan yhteistyötä. Myös olosuhteiden katsottiin vaikuttavan yhteistyön muotoutumiseen. Haasteina yhteistyön muotoutumiselle mainittiin mm. johtamiseen liittyvät kysymykset sekä motivaation ja asenteiden vaikutukset. Yhteistyön kannalta toimintakulttuurin, pedagogisten sisältöjen ke-

hittäminen ja koulutukset sekä sovittujen käytänteiden noudattaminen koettiin tarpeellisina.

En bra tanke som gagnar barnet/ eleven. Gemensam flexibel planering för personal i förskola och skola där bådas sakkunskap utnyttjas för barnets/elevens bästa. När förskoleundervisning och nybörjarundervisning anordnas på samma ställe skapas förutsättning för utökad samarbete.”

”Meillä on hyviä yhteistyömalleja (kummiluokka, säännölliset tapahtumat, yhteiset palaverit), jotka syystä taikka toisesta ei välttämättä toteudu kaikissa yksiköissä. Yhteistyön toteutuminen riippuu paljon henkilökunnasta ja halukkuudesta ja vaihtelee vuosittain. Tiettyjä selkeitä rakenteita keväällä on yhteistyöpalaverit mm. erityistä tukea tarvitsevien lasten sijoittumisessa kouluihin ja kouluun sijoittamiset. Varhaiskasvatusjohtaja on mukana rehtorien palavereissa muutaman kerran vuodessa, mutta kehittelemme nyt uusia yhteistyömuotoja esiopetuksen/ koulun nivelvaiheen onnistumiseksi. Yksi toimiva askel on ollut [hallinto-järjestelmän] käyttöönotto esiopetuksessa 2018 keväällä ja kolmiportaisen tuen käyttöönotto 5-vuotiailla 08/2019.”

”Yhteistyön tärkeys tiedostetaan, tilat ja rakenteetkin osittain mahdollistavat sen sekä hankerahaa käytössä kehittämiseen. Ongelmana kehittämistyön koordinointi ja käytänteiden jalkauttaminen sekä arviointi.”

”Yhteistyö ja yhtenäiset kokonaisuudet ovat tärkeitä. Perusopetuksen alkuopetuksen toimintakulttuurin tulisi lähentyä toiminnallisuudessaan ja tutkivassa otteessa esiopetuksen toimintakulttuuria. Tuen keinojen siirtäminen esiopetuksesta alkuopetukseen on tärkeää.”

”Yhteistyö vaatii yhteistä täydennyskoulutusta opettajille ja henkilökunnalle ja molempien sekä alku- että esiopetuksen pedagogisten ja opetuksellisten ratkaisujen huomiointiin ottamista ja joustavaa yhdistämistä lasten tarpeet ja taidot huomioiden.”

tuksen pedagogisten ja opetuksellisten ratkaisujen huomiointiin ottamista ja joustavaa yhdistämistä lasten tarpeet ja taidot huomioiden.”

”Yhteistyölle on luotu säännölliset rakenteet ja se toimii henkilöistä riippumatta. Yhteistyöhön sitoutuvat rehtorit, päiväkotien johtajat ja sekä varhaiskasvatuksen että perusopetuksen henkilöstö.”

”Yhdistetty esi- ja alkuopetuksen kokonaisuus nähdään hyvänä ja kehitettävänä asiana. Ideaalitalanne on, jos esiopetus toimii jo koulun kanssa samoissa tiloissa. Toiminta saadaan käynnistettyä parhaalla mahdollisella tavalla silloin, kun rehtorilla, alkuopettajalla ja päiväkotinjohtajalla on myönteinen asenne toimintatavasta ja yhteinen ymmärrys ja näkemys yhteistyöstä.”

Johtopäätökset

Kuntaliiton tekemä esi- ja alkuopetusta koskeva kysely antaa tietoa esi- ja alkuopetuksen järjestämisestä kunnissa sekä yhteistyökäytänteistä. Se antaa myös tietoa siitä, mitä hallitusohjelman kirjaus esi- ja alkuopetuksen yhteneväisemmästä kokonaisuudesta herättää esiopetuksen järjestäjissä kunnissa.

Esiopetuksen järjestämistavat kunnissa ovat pääsääntöisesti samat suomen- ja ruotsikielisessä esiopetuksessa muutamaa poikkeusta lukuun ottamatta.

Hieman yli puolet kyselyyn vastanneista kunnista kertoi esiopetuksen hallinnon olevan osa varhaiskasvatuksen toimialaa. Joissain kunnissa esiopetuksen hallinnosta vastasi perusopetuksen toimiala, mutta käytössä on myös järjestämistapoja, jossa vastuu jakautuu varhaiskasvatuksen ja perusopetuksen välillä.

Esiopetusta järjestetään eniten koulun tiloissa ja moni kokee ratkaisun toimivaksi. Osa on huolissaan siitä, että toiminnan kiinnittyminen kouluun muovaa toimintakulttuurin liian koulumaiseksi. Esiopetusta järjestetään myös varhaiskasvatuksen tiloissa. Näiden järjestelyjen osalta esi- ja alkuopetuksen läheisyys vaikuttaa yhteistyökäytänteisiin sekä oppimisympäristöihin ja niiden yhteiskäyttöön. Toisaalta näillä ratkaisuilla halutaan välttää lapsen siirtäminen esiopetuksesta varhaiskasvatuspaikkaan. Esiopetuksen järjestäjät kokevat opetustilojen kehittämisen tarpeelliseksi.

Kunnat ovat päätyneet erilaisiin ratkaisuihin toiminnasta vastaavan viranhaltijan osalta. Vaikka esiopetustilat ovat

pääsääntöisesti kouluissa, johtaa varhaiskasvatuksesta vastaava viranhaltija toimintaa lähes puolessa kunnista. Muita toiminnasta vastaavia viranhaltijoita ovat toimialajohtajat tai koulujen rehtorit, mutta myös muihin ratkaisuihin on päädytty.

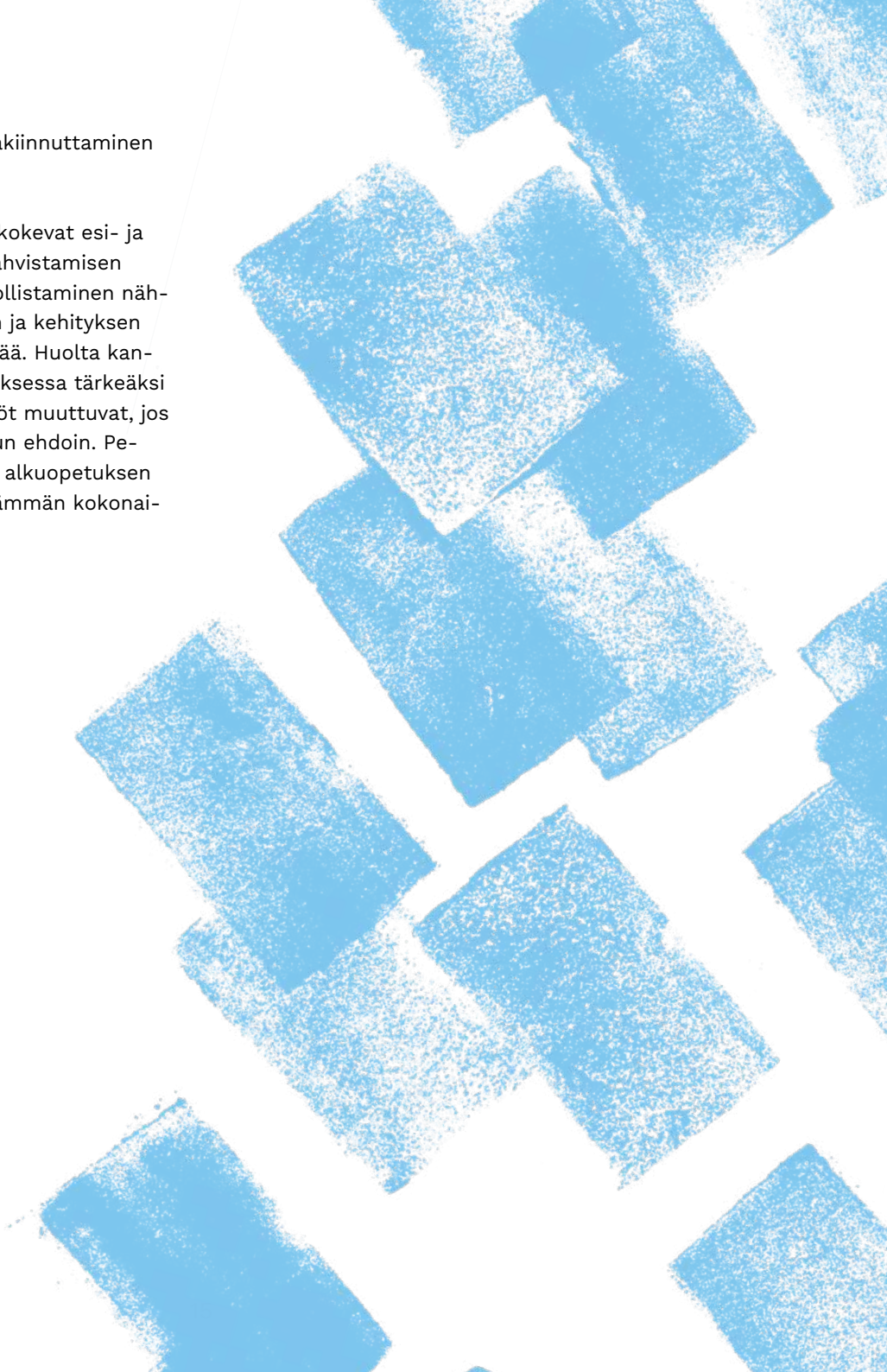
Esi- ja alkuopetuksen nykyiset yhteistyön erilaiset mahdollisuudet ja ratkaisut tunnistetaan ja avoimissa vastauksissa näitä myös paljon kuvaillaan. Samanaikaisesti koetaan eri säädösten ja erillisten esi- ja perusopetuksen opetussuunnitelmien yhteensovittamisen olevan haasteellista, hallinnollisesti raskasta ja haittaavan yhtenäisen jatkumon kehittämistä. Vastauksissa nostetaan esille myös työehtosopimukseen liittyvät haasteet ja niiden vaikutukset järjestelyihin sekä yhteistyön muotoutumiseen. Joustavuuden lisääminen sekä jatkumon vahvistaminen esi- ja alkuopetuksen välillä koetaan hyviksi ja tärkeiksi tavoitteiksi, jotka tukevat eheää lapsen kasvua ja kehitystä.

Suurimassa osassa kuntia esi- ja alkuopetuksessa katsotaan olevan selkeät yhteistyökäytänteet. Yhteistyötä tehdään monin eri tasoin ja tavoin. Henkilöstön osaaminen ja yhteiset koulutukset mainitaan tärkeinä asioina. Vain muutamassa vastauksessa todetaan, että yhteistyö ei ole selkeää tai sitä ei juurikaan ole. Hieman yli puolet kyselyyn vastanneista kertoo, että koulujen rehtorit ja päiväkodin johtajat eivät tee säännöllisesti yhteistyötä.

Yhteistyö vaikuttaa olevan johtamis- ja henkilöriippuvaista, jossa myönteinen asenne ja motivaatio heijastuvat yhteistyörakenteisiin ja yhteistyön sujuvuuteen.

Yhteistyörakenteiden kehittäminen ja vakiinnuttaminen koetaan tarpeelliseksi.

Kuntaliiton selvityksen mukaan kunnat kokevat esi- ja alkuopetuksen yhteistyön ja eheyden vahvistamisen välttämättömäksi. Joustavuuden mahdollistaminen nähdään myönteisenä asiana lapsen kasvun ja kehityksen kannalta sekä edistävän sujuvaa siirtymää. Huolta kannetaan jonkin verran siitä, että esiopetuksessa tärkeäksi koetut toiminnalliset tai leikilliset sisällöt muuttuvat, jos toimintakulttuuria kehitetään vain koulun ehdoin. Perusteellinen ja kokonaisvaltainen esi- ja alkuopetuksen tarkastelu koetaan ajankohtaiseksi eheämmän kokonaisuuden aikaan saamiseksi.

Sammanfattning

Kommunförbundet har med en enkät utrett ordnandet av förskoleundervisningen samt praxis för samarbetet inom förskole- och nybörjarundervisningen i fastlandskommunerna. Enkäten utfördes hösten 2019. I enkäten beaktades att förfarandena vid ordnandet av förskoleundervisning i en och samma kommun kan vara olika i den finsk- och svenskspråkiga undervisningen.

Enkäten besvarades av 228 kommuner, 77,2 procent av fastlandskommunerna (295). Av dessa gällde svaren från 41 kommuner ordnandet av undervisning på svenska. Tre kommuner gav två separata svar som det inte var möjligt att skilja åt. Det gavs sammanlagt 245 svar på enkäten.

Resultaten från enkäten är aktuella på grund av det som skrivits om förskole- och nybörjarundervisning i regeringsprogrammet. Efter det att enkäten utförts

har undervisnings- och kulturministeriet offentliggjort utvecklingsprogram för kvalitet och jämlikhet inom småbarnspedagogiken och den grundläggande utbildningen för 2020–2022. Ett av målen med programmen är att utreda hur förskoleundervisningen och de två första årskurserna inom den grundläggande utbildningen kunde bilda en enhetligare helhet.

Kommunerna ordnar oftast förskoleundervisningen på samma sätt såväl på finska som på svenska, frånsett några undantag.

Något mer än hälften av de kommuner som svarat på enkäten uppgav att förskoleundervisningen förvaltas som en del av förvaltningsområdet för småbarnspedagogik. I vissa kommuner ansvarade förvaltningsområdet för grundläggande utbildning för förskoleundervisningen,

men det finns också kommuner där ansvaret är fördelat mellan småbarnspedagogiken och den grundläggande utbildningen.

Den vanligaste modellen är att förskoleundervisningen ordnas i skolornas lokaler. Många kommuner anser att den här lösningen fungerar. En del är bekymrade över att placeringen av verksamheten i en skola gör verksamhetskulturen för skolliknande. Förskoleundervisning ordnas också i småbarnspedagogikens lokaler. Vid sådana arrangemang inverkar närheten mellan förskoleundervisning och nybörjarundervisning på samarbetet, liksom också på lärmiljöerna och den gemensamma användningen av dem. Å andra sidan vill man med de här lösningarna undvika att barn måste byta plats från förskoleundervisningen till småbarnspedagogiken. De som ordnar förskoleundervisning anser att det är nödvändigt att utveckla undervisningslokalerna.

Kommunerna har valt olika lösningar vad gäller vilken tjänsteinnehavare som ansvarar för verksamheten. Trots att lokalerna för förskoleundervisning i regel finns i skolor, är det den tjänsteinnehavare som ansvarar för småbarnspedagogiken som leder verksamheten i ungefär hälften av kommunerna. Andra tjänsteinnehavare som ansvarar för verksamheten är sektorcheferna eller skolornas rektorer, men det finns också andra lösningar.

Inom förskole- och nybörjarundervisningen har man identifierat de nuvarande möjligheterna och lösningarna för samarbete, och man beskriver dem också ofta i de fritt formulerade svaren. Samtidigt anser man att samordnandet av olika bestämmelser och de särskilda läroplanerna för förskoleundervisningen och den grundläggande utbildningen är svårt, administrativt betungande och till nackdel för utvecklingen av en enhetlig och oav-

bruten övergång mellan undervisningsstadierna. I svaren tas också upp svårigheter i anslutning till kollektivavtal och effekterna av dem på arrangemangen och utförandet av samarbetet. Man anser att goda och viktiga mål som stöder en enhetlig uppväxt och utveckling hos barnen är att öka flexibiliteten och stärka banden mellan förskole- och nybörjarundervisning.

I de flesta kommuner anser man att det finns klara förfaranden för samarbetet mellan förskole- och nybörjarundervisningen. Samarbetet sker på många plan och många sätt. Personalens kompetens och gemensam utbildning nämns som viktiga frågor. Endast i några svar sägs det att samarbetet inte är tydligt eller att det knappt alls existerar. Något mer än hälften av de som svarat på enkäten uppger att skolornas rektorer och föreståndarna för småbarnspedagogik inte samarbetar fortlöpande. Samarbetet verkar vara beroende av ledarskap och person, och en positiv attityd och motivation avspeglar sig på samsamarbetsstrukturerna och samarbetet. Man anser att det är viktigt att utveckla och etablera strukturer för samarbetet.

Enligt Kommunförbundets utredning anser kommunerna att det är nödvändigt att stärka samarbetet och enhetligheten inom förskole- och nybörjarundervisningen. Man anser att det med hänsyn till barns uppväxt och utveckling är positivt att möjliggöra flexibilitet samt att det främjar en smidig övergång mellan undervisningsstadierna. Man bekymrar sig en aning för att det viktiga innehåll i förskoleundervisningen som gäller verksamhet eller lek förändras, om verksamhetskulturen utvecklas endast på skolans villkor. Man anser att en grundlig och övergripande granskning av förskole- och nybörjarundervisningen behövs för det ska vara möjligt att åstadkomma en enhetligare helhet.

Liite 1. Kyselylomake

Kysely kunnille varhaiskasvatuksesta 2019

Esi- ja alkuopetuksen yhteistyö 2019

Hyvät kuntien esiopetuksesta vastaavat! Olemme Kuntaliiton opetus- ja kulttuuriyksikössä tekemässä selvitystä esi- ja alkuopetuksen yhteistyöstä ja sen muodoista.

Tällä kyselyllä haluamme kartoittaa kuntien suomen- ja ruotsinkielisen esi- ja perusopetuksen järjestämistä ja millaisia toimintatapoja ja yhteistyömuotoja esi- ja alkuopetuksen järjestämisessä toteutetaan. Kysely koostuu valintakysymyksistä ja yhdestä avoimesta kysymyksestä. Kyselyn vastaamiseen menee noin 10 minuuttia. Toivomme vastausta viimeistään 15.10.2019 mennessä.

Hallitusohjelmassa on kirjaus: ”Käynnistetään perusopetuksen laatu- ja tasa-arvo-ohjelma oppimistulosten parantamiseksi ja eriarvoisuuden vähentämiseksi: Parannetaan varhaista perustaitojen oppimista muodostamalla esiopetuksesta ja perusopetuksen kahdesta ensimmäisestä vuosiluokasta nykyistä yhtenäisempi kokonaisuus. Siirtyminen eteenpäin tapahtuu joustavasti siinä vaiheessa, kun perustaidot ovat riittävän hyvin hallussa. Selvitetään kaksivuotisen esiopetuksen toteuttaminen osana kokonaisuutta.” (Antti Rinteen hallitusohjelma, 2019, s.163.)

Kuntaliitto käyttää kyselyn tuloksia aiheen kartoittamiseen. Näkemyksenne kyselyn sisältämistä aiheista ja kysymyksistä ovat meille arvokkaita. Korostamme, että vastauksesi ovat luottamuksellisia. Kyselyn tulokset raportoidaan siten, että yksittäisiä vastaajia ei voi tunnistaa.

Vastaamme myös mielellään lisäkysymyksiin:
jarkko.lahtinen@kuntaliitto.fi suomi
minna.lindberg@kuntaliitto.fi ruotsi

Kiitos osallistumisestasi!

Ystävällisin yhteistyöterveisin
Jarkko Lahtinen, Mari Sjöström,
Minna Lindberg ja Reeta Mäki-Pollari

1. Taustatiedot

Kunta
Ammattinimike

2. Koskeeko kysely koko kuntaa?

Kyllä
Ei

3. Järjestääkö kunta palvelua?

Suomenkielellä
Ruotsinkielellä
Molemmilla

4. Onko järjestämistavassa kieliryhmillä eroa? HUOM! Vastatkaa kunnassa kyselyyn erikseen, mikäli kieliryhmien osalta toimintatavoissa on eroavaisuuksia.

Yhteinen järjestämistapa
Suomenkielinen
Ruotsinkielinen

5. Kuka järjestämisestä vastaa

Toimialajohtaja
Perusopetuksesta vastaava viranhaltija
Varhaiskasvatuksesta vastaava viranhaltija
Rehtori
Päiväkodin johtaja
Muu, mikä?

6. Onko kunnassanne selkeät esi- ja alkuopetuksen yhteistyön käytänteet?

Kyllä

Ei

7. Minkä hallinnoimana esiopetus on järjestetty kunnassa?

Varhaiskasvatuksen hallinnoimana

Perusopetuksen hallinnoimana

Kunnassamme on molemmat järjestämistavat

8. Missä tiloissa esiopetus on pääosin järjestetty?

Varhaiskasvatuksen tiloissa

Koulun tiloissa

Esiopetusta on sekä kouluissa että varhaiskasvatuksen tiloissa

Jossain muualla, missä?

9. Millaisia esi- ja alkuopetuksen yhteistyömuotoja ja periaatteita kunnassanne on käytössä? Valitse yksi tai useampi vaihtoehto.

Toimitaan joustavan esi- ja alkuopetuksen periaatteen mukaisesti

Esi- ja perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet muodostavat yhtenäisen kokonaisuuden

Säännölliset yhteistyötapaamiset esi- ja alkuopettajien välillä

Lapsille järjestetään säännöllisesti esi- ja alkuopetuksessa yhteistä toimintaa

Yhteistyö on pääasiassa siirtopalavereja esi- ja alkuopetuksen välillä

Yhteistyötä esi- ja alkuopetuksen välillä vasta kehitellään

Yhteistyötä esi- ja alkuopetuksen välillä juurikaan ei ole Jotenkin muuten, miten?

10. Miten esiopetuksen jälkeinen toiminta järjestetään? Valitse yksi tai useampi vaihtoehto.

Varhaiskasvatuksena päiväkodissa tai perhepäivätoiminnassa

Omana toimintana aamu- ja iltapäivätoiminnan yhteydessä

Muuna kerhotoimintana

Jollain muulla tavalla, miten?

11. Toimivatko rehtorit ja päiväkodin johtajat yhteistyössä?

Kyllä, yhteistyölle on säännölliset rakenteet

Kyllä, mutta ei säännöllisesti

Yhteistyötä ei juurikaan ole

12. Mitä ajatuksia hallitusohjelman kirjaus esi- ja alkuopetuksen yhteneväisestä kokonaisuudesta herättää? Mikä on ideaali tilanne yhteistyölle ja mikä toimisi parhaalla mahdollisella tavalla

**KUNTA
LIITTO**

Kommun-
förbundet

Esi- ja alkuopetuksen yhteistyö ja joustavuus kunnissa

ISBN 978-952-293-699-8 (pdf)

Helsinki 2020